

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-165.2026.17>

УДК 796.5:[37.015.31:172.15]:355.01(477)

Палатний Ігор Анатолійович,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спортивних дисциплін та туризму
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
<https://orcid.org/0000-0001-8348-2997>
e-mail: palig2006@ukr.net

Палатна Оксана Миколаївна,

керівник гуртків Переяславської станції юних туристів
<https://orcid.org/0009-0005-6486-5817>
e-mail: oksanapalatna@gmail.com

Поліщук Віталій Валентинович,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спортивних дисциплін та туризму
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
<https://orcid.org/0000-0002-3526-5098>
e-mail: vitalii05@ukr.net

СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто роль спортивно-оздоровчого туризму у фізичному, психологічному та військово-прикладному вихованні школярів в умовах повномасштабної війни в Україні. Проаналізовано вплив туристсько-спортивної діяльності на формування життєвих компетентностей, витривалості, стресостійкості та базових навичок військової підготовки учнівської молоді. Обґрунтовано доцільність інтеграції елементів спортивно-оздоровчого туризму в систему національно-патріотичного виховання та допризовної підготовки.

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується складними соціально-політичними та безпековими викликами, зумовленими повномасштабною війною в Україні. За таких умов зростає значення цілеспрямованого формування в школярів фізичної витривалості, стресостійкості, навичок самозахисту, орієнтування на місцевості, надання домедичної допомоги та роботи в команді. У цьому контексті особливої актуальності набуває спортивно-оздоровчий туризм як багатофункціональний засіб виховання, що поєднує оздоровчий, освітній, виховний і військово-прикладний компоненти. Туристсько-спортивна діяльність створює умови для набуття практичних умінь, необхідних у надзвичайних ситуаціях, сприяє формуванню відповідального ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих.

Крім того, спортивно-оздоровчий туризм має значний потенціал у системі національно-патріотичного та допризовного виховання учнівської молоді. Заняття в природному середовищі, подолання фізичних труднощів, колективна взаємодія в туристських групах сприяють розвитку морально-вольових якостей, громадянської свідомості та усвідомлення власної ролі у захисті держави. Інтеграція елементів військової підготовки в туристську діяльність дозволяє адаптувати освітній процес до реалій воєнного стану без надмірної мілітаризації навчання.

Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю наукового обґрунтування ролі спортивно-оздоровчого туризму у підготовці школярів в умовах війни в Україні. Метою статті є аналіз можливостей використання спортивно-оздоровчого туризму як ефективного засобу фізичного, психологічного та військово-прикладного виховання здобувачів закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: спортивно-оздоровчий туризм, школярі, військова підготовка, війна, Україна.

Воєнні дії вплинули на всі сфери життєдіяльності держави, зокрема й на систему освіти, яка змушена функціонувати в умовах підвищеного психоемоційного навантаження, небезпеки та нестабільності. Особливо вразливою категорією в цих умовах є школярі, які потребують не лише якісної освіти, а й ефективної фізичної, психологічної та громадянської підготовки до життя в кризових умовах [2; 6; 15]. Спортивно-оздоровчий туризм є особливим видом рухової активності, спрямованим на збереження та зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості, розвиток витривалості, сили, спритності та координаційних здібностей. Крім того даний вид діяльності постає багатограним соціально-педагогічним явищем, що поєднує в собі елементи фізичного та психологічного виховання, оздоровлення, пізнавальної діяльності й формування особистісних якостей.

Теоретичні засади спортивно-оздоровчого туризму. Основу спортивно-оздоровчого туризму становить активна взаємодія людини з природним середовищем. Перебування на свіжому повітрі, зміна кліматичних умов, природних ландшафтів і рельєфу позитивно впливають на функціональний стан організму, сприяють загартуванню, підвищенню адаптаційних можливостей і психоемоційної стійкості. Важливою теоретичною засадою є принцип природовідповідності, який передбачає використання природних факторів як ефективного оздоровчого ресурсу [7; 12].

До структури спортивно-оздоровчого туризму належать різноманітні форми діяльності: пішохідні, водні, велосипедні, гірські походи різної складності; спортивне орієнтування; подолання природних і штучних перешкод; елементи туристської техніки; а також організація побуту в польових умовах. Ці види діяльності формують прикладні життєві вміння та навички, зокрема навички самостійності, відповідальності, колективної взаємодії, прийняття рішень у нестандартних ситуаціях.

З педагогічної точки зору спортивно-оздоровчий туризм виконує не лише оздоровчу, а й виховну та освітню функції. Він сприяє формуванню ціннісного ставлення до власного здоров'я, розвитку морально-вольових якостей, вихованню патріотизму, екологічної свідомості та бережливого ставлення до природи. У процесі туристської діяльності школярі засвоюють знання з географії, краєзнавства, основ безпеки життєдіяльності, що забезпечує міждисциплінарний характер навчання [7; 12; 13; 14].

Для дітей шкільного віку спортивно-оздоровчий туризм є особливо цінним завдяки своїй доступності, варіативності та емоційній насиченості. Він не

потребує складного обладнання, легко адаптується до вікових та індивідуальних особливостей учнів і водночас забезпечує високий рівень мотивації до рухової активності. Таким чином, у теоретичному вимірі спортивно-оздоровчий туризм виступає ефективним засобом гармонійного фізичного, психічного та соціального розвитку особистості.

Спортивно-оздоровчий туризм у системі шкільної освіти. Спортивно-оздоровчий туризм посідає важливе місце в системі шкільної освіти як ефективний засіб фізичного виховання, оздоровлення та всебічного розвитку учнів. Його інтеграція в освітній процес зумовлена необхідністю підвищення рівня рухової активності школярів, формування стійкої мотивації до здорового способу життя та розвитку соціально значущих якостей особистості.

У закладах загальної середньої освіти спортивно-оздоровчий туризм реалізується через різні організаційні форми. Насамперед це уроки фізичної культури, у межах яких можуть використовуватися елементи туристської підготовки: орієнтування на місцевості, подолання перешкод, навчання основам безпеки та туристського спорядження. Такі заняття урізноманітнюють навчальний процес, підвищують інтерес школярів до фізичної активності та сприяють практичному застосуванню набутих знань [4, 5].

Важливу роль відіграє гурткова робота туристсько-краєзнавчого спрямування. Туристські гуртки та секції створюють умови для систематичних занять, поступового ускладнення завдань і формування спеціальних умінь та навичок. У процесі гурткової діяльності гуртківці вчать планувати маршрути, працювати з картою і компасом, організовувати побут у польових умовах, що сприяє розвитку самостійності, відповідальності та командної взаємодії.

Позакласні та позашкільні заходи – походи вихідного дня, екскурсії, зльоти, туристські змагання – мають особливу виховну та оздоровчу цінність. Вони поєднують фізичне навантаження з емоційно насиченим спілкуванням, сприяють згуртуванню учнівського колективу та формуванню позитивного мікроклімату в закладі освіти. У таких умовах ефективно розвиваються комунікативні навички, лідерські якості та вміння працювати в команді [1].

Туристсько-краєзнавча діяльність у системі шкільної освіти також виконує важливу світоглядну функцію. Вона сприяє формуванню екологічної культури, відповідального ставлення до навколишнього середовища, усвідомлення цінності природної та культурної спадщини рідного краю. Через безпосередній контакт із природою та вивчення історико-географічних особливостей місцевості учні набувають цілісного уявлення про взаємозв'язок людини і довкілля [7, 12, 13, 14].

У результаті цього, спортивно-оздоровчий туризм у системі шкільної освіти слугує комплексним педагогічним засобом, що поєднує навчальні, виховні та оздоровчі завдання. Його цілеспрямоване впровадження сприяє формуванню фізично здорової, соціально активної та відповідальної особистості школяра.

Фізичний та психоемоційний вплив спортивно-оздоровчого туризму на школярів. Регулярна участь учнів у спортивно-оздоровчих туристських заходах

має комплексний позитивний вплив на фізичний стан організму. Насамперед активна рухова діяльність у формі пішохідних подорожей, подолання природних перешкод, вправ на витривалість і координацію сприяє зміцненню серцево-судинної системи. Поступові та тривалі фізичні навантаження покращують кровообіг, нормалізують артеріальний тиск, підвищують загальну працездатність і витривалість школярів.

Значний вплив спортивно-оздоровчий туризм справляє на дихальну систему. Перебування на свіжому повітрі, особливо в лісовій або гірській місцевості, активізує легеневу вентиляцію, збільшує життєву ємність легень та сприяє кращому насиченню організму киснем. Це позитивно відображається на загальному самопочутті дітей, рівні їхньої активності та здатності до навчання.

Рухова діяльність під час туристських походів також забезпечує гармонійний розвиток м'язової системи. У процесі ходьби з рюкзаком, встановлення наметів, організації табору в роботу включаються різні групи м'язів, формується правильна постава, зміцнюється опорно-руховий апарат. Водночас фізичні навантаження мають природний, дозований характер, що робить їх безпечними та доступними для більшості школярів [3; 4; 5; 11].

Окрім фізичного аспекту, спортивно-оздоровчий туризм має вагомий психоемоційний вплив. Перебування в природному середовищі сприяє зниженню рівня психоемоційного напруження, тривожності та втоми. Контакт із природою, зміна звичного середовища, позитивні емоції від спільної діяльності створюють умови для психологічного розвантаження та відновлення емоційної рівноваги [11; 14].

Особливо актуальним цей аспект є в умовах війни, коли діти постійно перебувають під впливом стресових факторів: повітряних тривог, інформаційного тиску, соціальної нестабільності. Туристська діяльність допомагає школярам відчувати відносну безпеку, підтримку колективу, сформуванню відчуття контролю над власними діями та ситуацією. Спільне подолання труднощів сприяє розвитку стресостійкості, впевненості в собі та позитивного емоційного фону.

Отже, систематичне впровадження спортивно-оздоровчого туризму в освітній процес сприяє збереженню психологічної рівноваги школярів та формуванню адаптивних механізмів у складних соціальних умовах, є ефективним засобом підтримки їхнього психоемоційного здоров'я.

Військово-прикладний аспект спортивного туризму. Військово-прикладний аспект спортивно-оздоровчого туризму полягає у формуванні в учнівської молоді комплексу базових умінь і навичок, які мають прикладне значення для підготовки до дій в умовах підвищеної складності та небезпеки. У теоретичному та педагогічному вимірах спортивний туризм розглядається як ефективний засіб допризовної підготовки, що здійснюється в ненасильницькій, виховній та оздоровчій формі.

Однією з ключових складових є орієнтування на місцевості. Уміння користуватися картою, компасом, визначати сторони горизонту, планувати

маршрут і коригувати рух відповідно до умов місцевості формують просторове мислення, уважність і здатність швидко приймати обґрунтовані рішення. Ці навички мають універсальний характер і є важливими як у повсякденному житті, так і в системі базової військової підготовки [9; 16].

Подолання природних та штучних перешкод у межах туристських занять сприяє розвитку фізичної витривалості, сили, спритності й координації рухів. Водночас учні навчаються діяти злагоджено, дотримуватися правил безпеки, надавати взаємодопомогу, що є важливим елементом колективної підготовки. У педагогічному контексті такі вправи формують дисциплінованість, відповідальність та вольові якості.

Організація ночівлі й побуту в польових умовах також має виражений військово-прикладний характер. Школярі опановують основи виживання в природному середовищі: вибір безпечного місця для табору, встановлення наметів, дотримання санітарно-гігієнічних норм, раціональне використання ресурсів. Це сприяє розвитку самостійності, адаптивності та готовності діяти в нестандартних ситуаціях.

Важливим компонентом спортивно-оздоровчого туризму є навчання навичкам надання домедичної допомоги. У процесі туристської діяльності учні ознайомлюються з алгоритмами дій у разі травм, перевтоми чи погіршення самопочуття. Формування таких умінь має значну соціальну цінність і безпосередньо пов'язане з елементами цивільної та військової підготовки, спрямованої на збереження життя та здоров'я [8; 10].

В умовах сучасних викликів, зокрема війни, військово-прикладний аспект спортивного туризму набуває особливої актуальності. Водночас важливо підкреслити, що його реалізація в системі шкільної освіти має виключно виховний, підготовчий та безпековий характер. Спортивно-оздоровчий туризм не замінює військову підготовку, але створює підґрунтя для формування психологічної готовності, базових практичних навичок і усвідомленого ставлення до питань безпеки та захисту.

Саме військово-прикладний аспект спортивного туризму є важливим елементом комплексного виховання учнівської молоді, поєднуючи фізичний розвиток, практичну підготовку та формування громадянської відповідальності.

Формування патріотизму та громадянської відповідальності засобами спортивно-оздоровчого туризму. Спортивно-оздоровчий туризм і пов'язані з ним військово-патріотичні заходи відіграють важливу роль у формуванні патріотичних почуттів та громадянської відповідальності школярів. Через безпосередню участь у туристських походах, краєзнавчих експедиціях, зльотах і тематичних заходах школярі мають можливість глибше усвідомити свою національну ідентичність, відчути приналежність до історії, культури та традицій українського народу.

Важливим чинником патріотичного виховання є пізнання рідного краю. Туристсько-краєзнавча діяльність сприяє вивченню історичних місць, пам'яток культури, подій національно-визвольної боротьби, що формує в

школярів повагу до минувшини своєї держави та відповідальне ставлення до її майбутнього. Через практичний досвід і живе спілкування з історичною спадщиною патріотизм набуває не декларативного, а усвідомленого та особистісно значущого характеру [9; 10].

Участь у військово-патріотичних заходах у межах спортивного туризму сприяє формуванню поваги до захисників України, розумінню цінності свободи, незалежності та безпеки держави. Зустрічі з військовослужбовцями, вшанування пам'яті загиблих Героїв, виконання символічних ритуалів зміцнюють у школярів почуття гордості за свою країну та її громадян. Водночас такі заходи виховують усвідомлення особистої відповідальності за долю суспільства.

Колективний характер туристської діяльності формує навички громадянської взаємодії: взаємодопомогу, солідарність, відповідальність за спільний результат. У процесі подолання труднощів і виконання спільних завдань школярі вчаться діяти в інтересах колективу, дотримуватися правил та норм, поважати інших, що є основою громадянської культури [9, 13, 14].

В умовах війни значення формування патріотизму та громадянської відповідальності суттєво зростає. Спортивно-оздоровчий туризм виступає безпечним і педагогічно доцільним засобом підтримки національної свідомості, моральної стійкості та віри в майбутнє держави. Він допомагає школярам усвідомити власну роль у суспільстві, сформувати готовність до служіння громаді та державі відповідно до віку, можливостей і громадянського обов'язку.

У підсумку, спортивно-оздоровчий туризм є ефективним інструментом патріотичного виховання, що поєднує фізичний розвиток, морально-ціннісне становлення та формування активної громадянської позиції школярів.

Шляхи реалізації спортивно-оздоровчого туризму в освітньому процесі. На наш погляд, для ефективного використання потенціалу спортивно-оздоровчого туризму в системі підготовки школярів необхідно забезпечити його цілеспрямоване, системне та педагогічно обґрунтоване впровадження в освітній процес. Реалізація цього напрямку має ґрунтуватися на вікових особливостях школярів, рівні їхньої фізичної підготовленості та сучасних соціальних викликах.

Насамперед доцільним є інтегрування туристських модулів в освітні програми закладів загальної середньої освіти. Це може здійснюватися через включення елементів спортивного туризму до уроків фізичної культури, курсів за вибором, факультативів і навчальних проєктів. Такий підхід сприяє систематичності занять, поступовому формуванню туристських умінь і забезпечує міжпредметні зв'язки з географією, історією, біологією та основами безпеки життєдіяльності.

Важливим напрямом є поєднання спортивно-оздоровчого туризму з навчальним предметом «Захист України». Туристська діяльність створює практичне підґрунтя для засвоєння знань і навичок з домедичної допомоги, орієнтування на місцевості, дій у надзвичайних ситуаціях, організації побуту

в польових умовах. Ми вважаємо, що таке поєднання підвищує прикладну спрямованість навчання та мотивацію учнів до опанування навчальним матеріалом.

Для підвищення якості та безпеки занять доцільно залучати фахівців з військової підготовки, рятувальних та екстрених служб. Їхня участь дозволяє забезпечити професійний супровід туристських заходів, ознайомити учнів із реальними алгоритмами дій у складних умовах, сформувавши відповідальне ставлення до питань безпеки. Крім того, спілкування з практиками сприяє підвищенню авторитету занять і формуванню довіри до знань, що здобуваються.

Окрему увагу слід приділяти забезпеченню психологічної підтримки школярів. В умовах війни та постійного стресового навантаження важливо створювати безпечне, доброзичливе та підтримувальне середовище під час туристських заходів. Доцільним є залучення практичних психологів, проведення рефлексивних бесід, командних вправ і заходів, спрямованих на зниження тривожності, розвиток емоційної стійкості та відчуття підтримки з боку колективу.

Таким чином, запровадження спортивно-оздоровчого туризму потребує комплексного підходу, що поєднує освітні, оздоровчі, виховні та психологічні складові. Дотримання зазначених рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності підготовки школярів, формуванню їхньої життєвої компетентності, стресостійкості та готовності до активної громадянської позиції.

Висновки. Спортивно-оздоровчий туризм є ефективним засобом підготовки школярів до життя в умовах війни, поєднуючи фізичний розвиток, психологічну стійкість і початкові військові навички. Його системне запровадження в освітній процес сприятиме формуванню здорового, свідомого та патріотично налаштованого покоління.

Подальший розвиток спортивно-оздоровчого туризму як важливої складової військово-патріотичного виховання учнів потребує системного та комплексного підходу на державному, регіональному й інституційному рівнях. У сучасних умовах цей напрям має розглядатися не як додатковий елемент виховної роботи, а як стратегічно важливий ресурс формування фізично підготовленої, психологічно стійкої учнівської молоді з свідомою громадянською позицією.

Однією з ключових перспектив є нормативно-правове врегулювання спортивно-оздоровчого туризму в системі освіти. Це передбачає розроблення та оновлення державних стандартів, освітніх програм, рекомендацій і положень, які чітко визначатимуть місце туристської діяльності у військово-патріотичному та фізичному вихованні здобувачів загальної середньої освіти. Нормативна база має забезпечувати єдність підходів, безпеку учасників та стабільність реалізації туристських програм у закладах освіти.

Важливим напрямом розвитку є методичне забезпечення.

Перспективним завданням є створення сучасних навчально-методичних матеріалів, посібників, програм і сценаріїв занять, адаптованих до вікових особливостей учнів і реалій воєнного часу. Методичне забезпечення має поєднувати оздоровчі, прикладні та патріотичні компоненти, а також враховувати питання психологічної підтримки та безпеки школярів.

Не менш значущою перспективою є підготовка та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Ефективне впровадження спортивно-оздоровчого туризму потребує педагогів, які володіють не лише педагогічними знаннями, а й практичними навичками туристської, військово-прикладної та домедичної підготовки [14]. У цьому контексті доцільним є запровадження спеціалізованих курсів, тренінгів і програм підвищення кваліфікації для вчителів фізичної культури, предмета «Захист України» та керівників туристських гуртків.

Перспективним напрямом також є розвиток міжвідомчої та міжінституційної співпраці. Залучення закладів позашкільної освіти, громадських і ветеранських організацій, рятувальних служб та військових фахівців сприятиме підвищенню практичної спрямованості туристських заходів і їхньої відповідності сучасним викликам.

У довгостроковій перспективі спортивно-оздоровчий туризм може стати дієвим інструментом формування культури безпеки, національної стійкості та готовності молоді до активної участі в розбудові й захисті держави. Його цілеспрямований розвиток у системі освіти сприятиме зміцненню здоров'я школярів, формуванню патріотичних цінностей і підвищенню рівня громадянської відповідальності.

Використана література:

1. Белікова Н. О., Подубінська С. В. Сучасний стан організації позакласної роботи з фізичної культури. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2019. № 14. С. 15–19.
2. Бугайчук Н. Організація виховного процесу в умовах воєнного стану. *Педагогічний вісник*. 2025. № 3. С. 68–72.
3. Бутенко Г. О., Синіговець І. В., Курілова В. І. Засоби туризму у фізичному вихованні дітей середнього шкільного віку. *Біомеханічні, педагогічні, медико-біологічні та психологічні аспекти фізичного виховання та спорту*. 2022. № 16 (172). С. 27–33.
4. Бутенко Г. О. Активний туризм як засіб розвитку спритності учнів середнього шкільного віку. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2025. № 1. С. 42–72.
5. Бутенко Г. О. Активний туризм як засіб фізичної рекреації у процесі фізичного виховання підлітків. *Проблеми освіти*. 2025. № 2 (103). С. 122–132.
6. Варналій З. С. Основні загрози соціальній безпеці людини в умовах війни та пріоритети їх протидії. *Загрози соціальній безпеці людини в умовах війни: матеріали круглого столу 27-29 вересня 2023 року, м. Київ-Чернівці: Знання України, 2023*. С. 24–28.
7. Васкан І., Медвідь А. Організація спортивно-оздоровчого туризму: навч.-метод. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 164 с.
8. Владимир О. М. Туристичні навички та знання топографії як необхідні «metaskills» у час війни. *Туризм в Україні: виклики та відновлення: зб. матеріалів Міжнародного туристичного форуму, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, 21-22 березня. 2023 р. Київ, 2023*. С. 85–87.
9. Єрмоменко Е. А. Туристична і топографічна підготовка в програмі військово-патріотичного виховання учнів спортивної секції бойового хортингу. *Бойовий хортинг та діяльність*

- правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ірпінь, 03-04 січня 2022 р. Ірпінь, 2022. С. 728–740.
10. Колотуха О. Самодіяльність спортивного туризму як висока форма соціальної активності. *Психологія та туризм* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 27 квітня 2022 р. Київ : ТОВ «Геопринт», 2022. С. 26–28.
 11. Мулик К., Мулик В. Вплив занять різними видами спортивного туризму на морфо-функціональний стан школярів 13-15 років. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2019. № 8. С. 289–296.
 12. Павленко Є. Є., Ільницька Г. С., Павленко В. О. Оздоровчий туризм : навч. посіб. для студентів денної форми навчання. Харків : НФаУ. 2021. 114 с.
 13. Палатний І. А., Палатна О. М., Поліщук В. В. Спортивно-оздоровчий туризм та краєзнавство у протидії боулінгу. *Наукові записки [Укр. держ. університету імені Михайла Драгоманова]. Серія : Педагогічні науки* : зб. наукових статей. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип. CLXI (161). С. 125–134.
 14. Палатний І. А., Палатна О. М., Поліщук В. В., Самолук В. А. Літні табірні збори з туризму як ефективний засіб національно-патріотичного виховання та підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наукових праць. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2024. № 98. С. 74–78.
 15. Сторощук Б. Д. Освіта як ключовий фактор соціальної безпеки. *Загрози соціальній безпеці людини в умовах війни* : матеріали круглого столу 27-29 вересня 2023 року, м. Київ-Чернівці : Знання України, 2023. С. 97–102.
 16. Товсто'ятко Ф. Ф., Філатов М. М., Парій С. Б. Спортивний туризм як елемент базової військової підготовки: фізичний, психологічний та тактичний аспекти. *Педагогічна Академія : наукові записки*. 2025. № 14. URL : <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/issue/view/16>.

References :

1. Bielikova N. O., Podubinska S. V. (2019). Suchasnyi stan orhanizatsii pozaklasnoi roboty z fizychnoi kultury [The Current State of Organizing Extracurricular Physical Education Activities]. *Visnyk Kamianets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Fizychnye vykhovannia, sport i zdorovia liudyny*. № 14. S. 15–19 [in Ukrainian].
2. Buhaichuk N. (2025). Orhanizatsiia vykhovnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu [Organization of the Educational Process under Conditions of Martial Law]. *Pedahohichni visnyk*. № 3. S. 68–72 [in Ukrainian].
3. Butenko H. O., Synihovets I. V., Kurilova V. I. (2022). Zasoby turyzmu u fizychnomu vykhovanni ditei serednoho shkilnoho viku [Means of Tourism in the Physical Education of Middle School–Aged Children]. *Biomekhanichni, pedahohichni, medyko-biologichni ta psykhologichni aspekty fizychnoho vykhovannia ta sportu*. № 16 (172). S. 27–33. [in Ukrainian].
4. Butenko H. O. (2025). Aktyvnyi turyzm yak zasib rozvytku sprytnosti uchniv serednoho shkilnoho viku [Active Tourism as a Means of Developing Agility in Middle School–Aged Students]. *Olimpiiskyi ta paralimpiiskyi sport*. № 1. S. 42–72 [in Ukrainian].
5. Butenko H. O. (2025). Aktyvnyi turyzm yak zasib fizychnoi rekreatsii u protsesi fizychnoho vykhovannia pidlitkiv [Active Tourism as a Means of Physical Recreation in the Process of Physical Education of Adolescents]. *Problemy osvity*. № 2 (103). S. 122–132 [in Ukrainian].
6. Varnalii Z. S. (2023). Osnovni zahrozy sotsialnii bezpetsi liudyny v umovakh viny ta priorityety yikh protydii [Main Threats to Human Social Security in Conditions of War and Priorities for Counteracting Them]. *Zahrozy sotsialnii bezpetsi liudyny v umovakh viiny* : materialy kruhloho stolu 27-29 veresnia 2023 roku, m. Kyiv-Chernivtsi : Znannia Ukrainy, S. 24–28 [in Ukrainian].
7. Vaskan I., Medvid A. (2023). Orhanizatsiia sportyvo-ozdorovchoho turyzmu [Organization of Sports and Health Tourism] : navch.-metod. posib. Chernivtsi : Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha, 164 s. [in Ukrainian].
8. Vladymyr O. M. (2023). Turystychni navychky ta znannia topografii yak neobkhidni «metaskills» u chas viiny [Tourist Skills and Topographical Knowledge as Essential «Metaskills» in Times of War]. *Turyzm v Ukraini : vyklyky ta vidnovlennia* : zb. materialiv Mizhnarodnoho turystychnoho forumu, Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi universyteti imeni Vadyma Hetmana, m. Kyiv, 21-22 bereznia. 2023 r. Kyiv, S. 85–87 [in Ukrainian].

9. Yeromenko E. A. (2022). Turystychna i topografichna pidhotovka v prohrami viiskovo-patriotychnoho vykhovannia uchniv sportyvnoi sektsii boiovooho khortynhu [Tourism and Topographical Training in the Program of Military-Patriotic Education of Students in a Combat Horting Sports Section]. *Boiovyi khortynh ta diialnist pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, m. Irpin, 03-04 sichnia 2022 r. Irpin, S. 728–740 [in Ukrainian].
10. Kolotukha O. (2022). Samodiialnist sportyvnoho turyzmu yak vysoka forma sotsialnoi aktyvnosti [Amateur Sports Tourism as a High Form of Social Activity]. *Psykhologhiia ta turyzm: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* m. Kyiv, 27 kvitnia 2022 r. Kyiv: TOV «Heoprynt», S. 26–28 [in Ukrainian].
11. Mulyk K., Mulyk V. (2019). Vplyv zaniat riznymy vydamy sportyvnoho turyzmu na morfo-funktsionalnyi stan shkoliariv 13-15 rokov [The Impact of Participation in Various Types of Sports Tourism on the Morpho-Functional Status of Schoolchildren Aged 13–15]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii*. № 8. S. 289–296 [in Ukrainian].
12. Pavlenko Ye. Ye., Ilnytska H. S., Pavlenko V. O. (2021). Ozdorovchyi turyzm [Health Tourism]: navch. posib. dlia studentiv dennoi formy navchannia. Kharkiv: NFAU. 114 s. [in Ukrainian].
13. Palatnyi I. A., Palatna O. M., Polishchuk V. V. (2025). Sportyvno-ozdorovchyi turyzm ta kraieznavstvo u protydii boulinhu [Sports and Health Tourism and Local History Studies in Counteracting Bullying]. *Naukovi zapysky [Ukr. derzh. universytetu imeni Mykhaila Drahomanova]. Seriya: Pedahohichni nauky: zb. naukovykh statei*. Kyiv: Vydavnychiy dim «Helvetyka», Vyp. CLXI (161). S. 125–134 [in Ukrainian].
14. Palatnyi I. A., Palatna O. M., Polishchuk V. V., Samoliuk V. A. (2024). Litni tabirni zbory z turyzmu yak efektyvnyi zasib natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ta pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoi diialnosti [Summer Tourism Camp Training as an Effective Means of National-Patriotic Education and Preparation of Future Physical Education Teachers for Professional Activity]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy: zb. naukovykh prats*. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova. № 98. S. 74–78 [in Ukrainian].
15. Storoshchuk B. D. (2023). Osvita yak kliuchovyi faktor sotsialnoi bezpeky [Education as a Key Factor of Social Security]. *Zahrozy sotsialnii bezpetsi liudyny v umovakh viiny: materialy kruhloho stolu 27-29 veresnia 2023 roku*, m. Kyiv-Chernivtsi: Znannia Ukrainy, S. 97–102 [in Ukrainian].
16. Tovstopyatko F. F., Filatov M. M., Parii S. B. (2025). Sportyvnyi turyzm yak element bazovoi viiskovoi pidhotovky: fizychnyi, psykhologichnyi ta taktychnyi aspekty [Sports Tourism as an Element of Basic Military Training: Physical, Psychological, and Tactical Aspects]. *Pedahohichna Akademiia: naukovi zapysky*. № 14. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/issue/view/16> [in Ukrainian].

I. PALATNYI, O. PALATNA, V. POLISHCHUK. Sports and health tourism as a component of military-patriotic training of schoolchildren in the conditions of war in Ukraine.

The article examines the role of sports and health tourism in the physical, psychological, and military-applied education of schoolchildren under the conditions of a full-scale war in Ukraine. The influence of tourism and sports activities on the formation of life competencies, endurance, stress resistance, and basic military training skills of students is analyzed. The expediency of integrating elements of sports and health tourism into the system of national-patriotic education and pre-conscription training is substantiated.

The current stage of development of Ukrainian society is characterized by complex socio-political and security challenges caused by the full-scale war in Ukraine. Under such conditions, the importance of purposeful development of physical endurance, stress resistance, self-defense skills, terrain orientation, provision of pre-medical aid, and teamwork skills among schoolchildren increases. In this context, sports and health tourism becomes especially relevant as a multifunctional educational tool that combines health-promoting, educational, upbringing, and military-applied components. Tourism and sports activities create conditions for acquiring practical skills necessary in emergency situations and contribute to the formation of a responsible attitude toward personal safety and the safety of others.

In addition, sports and health tourism has significant potential within the system of national-patriotic and pre-conscription education of students. Activities in the natural environment, overcoming physical challenges, and collective interaction within tourist groups contribute to the development of

moral and volitional qualities, civic consciousness, and awareness of one's own role in defending the state. The integration of elements of military training into tourism activities makes it possible to adapt the educational process to the realities of martial law without excessive militarization of education.

Thus, the relevance of the study is determined by the need for a scientific substantiation of the role of sports and health tourism in the training of schoolchildren under the conditions of war in Ukraine. The purpose of the article is to analyze the possibilities of using sports and health tourism as an effective means of physical, psychological, and military-applied education of students of general secondary education institutions.

Key words: *sports and health tourism, schoolchildren, military training, war, Ukraine.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.12.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.01.2026

Дата публікації: 06.02.2026